

Grejl Markus

DORSI

Pet opakih godina muzike za ceo život

Preveo s engleskog
Zoran Paunović

Beograd, 2022

Lariju Mileru

Napomena urednika:

Nazivi pesama, albuma i rok grupa spomenutih u knjizi pisani su izvornom transkripcijom; jedini izuzetak predstavlja grupa čije se ime nalazi na koricama: Dorsi su kolektivni glavni junak knjige, pa je njihovo ime, kao i sva imena pojedinačnih protagonista, pisano srpskom transkripcijom. Izvorne oblike svih imena, kao i prevode naslova pesama i albuma, čitalac će pronaći u Indeksu. Reference na korišćene izvore ispisane na kraju svakog poglavlja, navedene su u originalu; u slučajevima gde postoji i srpski prevod tih izvora, dodati su i bibliografski podaci o prevodu.

Z. P.

Sadržaj

Prolog:	
Zapali me, 1967.....	11
Žena iz El Eja	19
Tajanstveni voz	29
Kraj, 1966.....	37
Dorsi u takozvanim Šezdesetim	43
Kad muzika utihne	75
Kristalni brod	81
Kuhinja duše	93
Zapali me, <i>Šou Eda Salivena</i> , 1967	105
Neznani vojnik iz 1968. godine	111
Čudnovati dani	123
Ljudi su čudni	129
Moje su te oči videle	133

Mačka dvadesetog veka	135
Kraj noći	165
Bluz krčme kraj puta	173
Kraljica autoputa	189
Samo polako	195
Kraj, 1968	201
Zapali me, 1966/1970	213
Epilog:	
„Niko te se neće sećati“	221
Izjave zahvalnosti	227
Ilustracije	229
Indeks	231

DORSI – Rej Manzarek, rođen 1939. godine, Džim Morison, 1943, Džon Densmor, 1944, i Robi Kriger, 1946 – oformljeni su u Venisu, obalskom gradiću u Južnoj Kaliforniji, 1965. godine. Prve nastupe imali su na zabavama, venčanjima i maturskim večerima, a poslednji koncert odsvirali su 12. decembra 1970. godine u Verhausu u Nju Orleansu. Džim Morison je umro u Parizu, 3. jula 1971. godine.

DŽIM MORISON: „Intervjui su okej, ali...“

GREG ŠO: „Ma, dosadni su.“

DŽIM MORISON: „Sad su u modi kritički eseji.“

„Intervju s Dorsima“,
Modžo Navigejtor rok end rol njuz
br. 14, avgust 1967.

Prolog: Zapali me, 1967

Do 30. septembra 1967, kada su Dorsi nastupili u klubu Femili dog u Denveru – ispostavi dvorane Avalon bolrum u San Francisku, gde je grupa tokom prvih meseci te godine često nastupala – pesma „Light My Fire“ već je bila dospela na prvo mesto top-lista širom Amerike. Ta je pesma zapravo ukrala čitavu godinu, najpre tako što je njenih sedam minuta naviralo iz dubina noći posredstvom onih nekoliko novih ultrakratkotalasnih (FM) rokenrol radio stanica čije je postojanje u to vreme delovalo više kao neproverena glasina nego kao činjenica, a onda i u skraćenoj, trominutnoj verziji koja je zaposela srednjetalasne (AM) stanice s top-listama 40 najpopularnijih pesama po čitavoj Americi, te su njihovi slušaoci masovno pohitali u prodavnice ploča ili u potragu za FM stanicama, kako bi čuli celu pesmu, a neki su se laćali telefona i tražili od disk-džokeja sa AM radio stanica da puštaju neskraćenu verziju, što su ovi ubrzo i počeli da čine.

Te noći u Denveru s velikom sigurnošću se moglo pretpostaviti da je svako od prisutnih u dvorani pomenutu pesmu već čuo četiri ili pet stotina puta. Dorsi su je već izvodili uživo duže od godinu dana unazad, od skrajnutog kluba London fog na Sanset stripu u Los Anđelesu

do nastupa u proslavljenom klubu Viski à go go i na svakom nastupu posle toga. Izvodili su je i u vreme dok još niko nije bio čuo za njih; izvodili su je i dugo nakon što je njihovo ime postalo toliko poznato da i danas, više od četrdeset godina posle smrti njihovog pevača, danas kad je on mrtav znatno duže no što je potrajao njegov život, ime tog benda i dalje zna da zazvuči kao moćan akord. Nije to akord sećanja. Taj akord zvuči više kao neka melodija mogućnosti, datih obećanja koja još nisu ispunjena, obećanja koja su sva odreda u životu bila izneverena, ali ih muzika koja je ostala iza nas neprestano i uvek iznova ispunjava.

„Zaista nismo bili svesni da to nailazi, taj novi svet mahnitog individualizma i neprikosnovene svetosti profita“, napisala je 2009. godine britanska romansijerka Dženi Diski. „No možda je to sasvim normalno. Moguće je, na kraju krajeva, da smo tada jednostavno bili mladi, a da smo sada stari, pa na prošlost, kao i svaka generacija, s nostalgijom gledamo kao na svoje zlatno doba. Možda su Šezdesete ideja koja je imala svoje zlatno doba, a onda opstala dugo nakon što je postala prošlost.“

Bilo je, naravno, onih, a takvi su nesumnjivo bili u velikoj većini, koji su kad su istutnjali svoju divlju mladost, sredinom sedamdesetih obukli propisna odela pa se zaputili na posao i u uredan život, postavši sve ono što su njihovi roditelji mogli samo da požele, pošto su upravo prošli kroz određenu fazu, kako su to liberalniji odrasli oduvek govorili. Neki od njih, međutim – oni koje danas, pogrdno, nazivaju idealistima – ostali su privrženi svom ranijem osećaju da „društvo“ postoji, i naizgled opstaje, čak i nakon napadno strogih godina Margaret Tačer i zvanično odobrenih decenija samoživosti i pohlepe koje su usledile. Mi smo razočarani ostatak, trtica Šezdesetih.

Ta drama je, međutim, započela nepuna dva meseca nakon što je „Light My Fire“ zaposela vrhove top-lista.

Kako da ovu pesmu pretvorimo u nešto što nikad ranije nisu čuli? Kako da je pretvorimo u nešto što ni mi sami nikad ranije nismo čuli?

Tog tridesetog septembra, glas Džima Morisona postaje malo povišen prva dva puta kad u refrenu stigne do reči *fire*, kao da barata jednim jedinim slogom – oba puta, on time sugerije da mu je ta reč sasvim nova, i da je doživljava kao iznenađenje. Tu reč ste već čuli ranije u pesmi, ali niste krenuli za tom vatrom – to je osećaj koji želi da vam prenese. „*Fire*“ – to su vrata koja se otvaraju i njišu na vetru, gledana iz daljine.

U poređenju s tim kako je ta reč na ploči otpevana prva dva puta, to kako je otpevana treći put – „FAJJ-JAR“ – zvuči vulgarno, kao mamac, kao nešto što bi trebalo da vas probudi u slučaju da vas je pesma uspavala. Ove večeri, međutim, Morison tu reč peva onako kako ju je otpevao prvi put: *Fire... fiiire... fiiiire*. Kao da podiže reč prema svetlosti, zagleda je sa svih strana, ostavlja da lebdi u vazduhu. To „Light My Fire“ do septembra je već bilo pretvoreno u kliše, u polupotrošeni slogan; godinu dana kasnije, pretvoriće se u tinejdžerski erotski poster i svet-ski pop hit za Hozea Felisijana, a nakon dve godine i u porno-film. No te večeri, na početku pesme, reč *fire* zvuči sasvim neobično, više kao rejograf* nego kao reč.

Snimak koncerta održanog te večeri je piratski, te je zvuk nekako sabijen. Gitara Robija Krigera i orgulje Reja Manzareka na trenutke zvuče kao da je u pitanju jedan

* Osobeni umetnički koncept crno-bele fotografije, nazvan po svom tvorcu Menu Reju (Man Ray, 1890–1976). – *Prim. prev.*

instrument. Ali zato bubnjevi Džona Densmora sve vreme zvuče precizno, svaki udarac deluje kao da je dobro promišljen, zapečaćen i ostavljen. Morisonov glas lebdi nad bendom, čak i onda kada se čini da više odnekud daleko iz pozadine – kao da upućuje povike ohrabrenja, kao da pesma još nije dosegla punu snagu, kao da nije sasvim postala ono što treba da bude –

HAJDE!
IDEMO!

a onda, kad Manzarek uhvati trenutak i uđe u pesmu, Morison nastavlja da ga podstiče, da slavi to što se pesma otelotvorila, što diše sopstvenim dahom –

IDEMO!
TO JE TO!

– i potom polako nestaje, kao da nije više potreban muzici da joj govori šta da čini –

U tvojoj noći, mala
Opaka ruka

No duge instrumentalne pasaže u kojima se smenjuju Manzarek i Kriger nije lako pratiti. Oni meandriraju, poput onog što je Mani Farber, govoreći o slikarstvu, govoreći o filmu, govoreći o džezu, nazvao termitskom umetnošću, umetnošću koja „probija sebi put kroz zidove nametnutih podela, ničim ne pokazujući da umetnik ima ikakav drugi cilj osim da progrize neposredne granice svoje umetnosti, i da te granice pretvori u uslove

svog novog ostvarenja“. To je umetnost bez namere, bez razmišljanja, umetnost žudnje, želje, instinkta i poriva, umetnost koja može da meandrira u krugovima ali i da prelazi granice i preskače provalije. Te večeri Manzarek i Kriger kao da gube pesmu, kao da su zaboravili šta su zapravo počeli da sviraju. „Light My Fire“ nestaje, kao da je nikad ranije nisu odsvirali, kao da nema polazište, kao da nikad nije ni postojao onaj hit s radija. I kao što će se to dogoditi mnogo puta tokom naredne tri godine, ova se pesma sunovraćuje u neke druge pesme, u pesme koje iskrsavaju iz nejasnog sećanja nekog od muzičara i smenjuju onu koju su svirali do pre nekoliko trenutaka; ovog puta to je „My Favorite Things“, trenutak kul džeza u predstavi koja više nije deo rok koncerta u Denveru, već jednog ranijeg u jednoj kući na plaži u Venisu gde su i pronašli tu pesmu, i više nije 1965, već 1954. godina, a pred publikom nije Džim Morison, već Čet Bejker.

Izgubili su ritam, pesma im klizi iz ruku, muče se da pronađu put natrag u stihove, preskaču stepenike unatrag do fanfara kojima se pesma otvara, i zatvara, i koje najavljuju Morisonov povratak u pesmu, kao i to da će se nešto dogoditi, i objavljuju da se nešto već dogodilo.

Morisonov povratak u središte pozornice donosi olakšanje; sad su tu reči koje treba napasti, tu je pesma koje se ponovo mogu poduhvatiti i iznova je sagraditi, tu na licu mesta; sedam minuta i petnaest sekundi nakon njenog početka, to je istinski uzbudljiv doživljaj. No i sam Morison u međuvremenu je izgubio pesmu. Stotinama hiljada puta emitovana je na radiju bez solo deonica koje su muzičari upravo bili pronašli pa ponovo izgubili, te je tako ostala bez tela: sad su tu samo glava, ruke, i noge, koje se okreću i landaraju.

Telo joj vraća Densmor, jednim-jedinim snažnim prelazom kojim povlači crtu između strofe, sa lošim rimama u rečima *mire* i *pyre*^{*}, i refrena, sekvencom od pet udaraca koja poručuje: „Vreme je isteklo. Uхвати korak ili umukni.“ I to postiže učinak: prvi put, konačno, pesma je apsolutno prisutna, ona je događaj koji se odigrava u trenucima dok je slušate. U poslednjem minutu interpretacije, osećaj volje i napora toliko je jak da možemo zamisliti Morisona kako kleči i pokušava da progura pesmu kroz zid. Svaki put kad zvuk Densmorovih bubnjeva izbije u prvi plan, izvesnost da će u tome i uspeti postaje bespogovorna: u sledećem trenutku, kad Morison zauzme Densmorovo mesto, očajanje postaje još jače. Sada je Manzarek taj koji iz pozadine, ophrvan uzbuđenjem, dovikuje –

TO JE TO!

– a onda, s uzbuđenjem zaogrnutim velom straha –

IDEMO!

– straha da će zid možda ipak izdržati, da se uprkos svemu onom što Morison uspeva da sabije u stih „Pokušaj da zapališ noć“, to ipak neće dogoditi.

Kad se pesma konačno sunovrati u nekakav svršetak, više niste sigurni da li se to desilo ili nije. Pesma je završena, ali priča koju ona priča i dalje traje. Ne možete je čuti, ali je osećate na koži.

^{*} *Mire* – močvara, glib, blato; *pyre* – lomača.